

П. Игнатьев, д-р полит. наук, проф.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

БАХРЕЙН: КАК ВЫЖИТЬ НА РАСПУТЬЕ МЕЖДУ САУДОВСКОЙ АРАВИЕЙ И ИРАНОМ?

Саудовская Аравия и Иран пытаются распространить влияние на ближневосточный регион, в результате чего усиливается противостояние суннитов и шиитов. США, открыто поддерживая консервативное королевство, делают последовательные шаги, чтобы изолировать Иран и окружить его своими региональными военными базами. В центре этого противостояния оказался Бахрейн с незначительной территорией и численностью населения, где большинством жителей являются шииты, но правящей верхушкой выступает консервативная суннитская семья Калифа. Страна переживала сложные времена из-за событий Арабской весны 2011 года, массовых выступлений протеста шиитов в 2016 году, а также испытывает экономические трудности во времена периодического падения мировых цен на нефть, поэтому ей приходится искать выход из нестабильной ситуации. В статье делается попытка выяснить, на каких союзников в противостоянии с Ираном делает ставку Бахрейн, каким образом они способствуют развитию королевства, а также какие меры по достижению диверсификации экономики осуществляет его политическая элита, чтобы не допустить тотальной зависимости от Саудовской Аравии и успокоить местное население.

Ключевые слова: Бахрейн, Саудовская Аравия, Иран, США, туризм, промышленность, авиационные перевозки.

УДК 327.2

Г. Перепелиця, д-р політ. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

УКРАЇНА – КАНАДА: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ОСОБЛИВОГО ПАРТНЕРСТВА

Проаналізовано процес становлення та розвитку особливого партнерства між Україною та Канадою. Канада стала першою країною, з якою були встановлені відносини особливого партнерства. Особливість українсько-канадських відносин обумовлюється багатьма схожими трендами в розвитку України та Канади, а також у тому, що в розвитку їх велику роль відіграє українська діаспора в Канаді. Дослідження цих особливих відносин показує, що, незважаючи на зміну урядів і глобальні трансформації міжнародного середовища, саме Канада була і залишається найбільш надійним і послідовним партнером України в підтримці її державного суверенітету, територіальної цілісності, безпеки, демократії, економічного розвитку та процвітання.

Ключові слова: особливе партнерство, українсько-канадські відносини, Україна, Канада.

Вступ. У вітчизняній науці поки немає дисертаційних досліджень, які б приділяли увагу безпосередньо канадсько-українським відносинам на сучасному етапі. Утім, певні питання цієї тематики висвітлені в дисертаціях українських науковців В. В. Богатирець [1], В. В. Запаранюка [2], П. М. Катеринчука [3], С. В. Кононенко [4]. Серед них на особливу увагу заслуговують дисертаційне дослідження Н. І. Осташ "Асиметрія канадсько-американських відносин у постбіполярному світі" [5] та А. В. Ноголь "Участь Канади у миротворчій діяльності ООН", у яких розкриваються окремі аспекти українсько-канадської тематики [6].

Окремим аспектам канадсько-українських відносин присвячено дисертацію І. Л. Черченка "Конституційно-правовий механізм зовнішньої політики Канади" [7]. У колективному дослідженні "Асиметрія міжнародних відносин" проведено порівняльний аналіз асиметричних відносин США, Росії, Канади та України [8]. Важливим науковим внеском в означену тематику є праця Л. О. Лещенка "Канада – наш сусід і партнер" [9], у якій автор робить чудовий огляд внутрішньо- та зовнішньополітичного життя країни, зокрема її відносин з Україною. Центральне місце у згаданому дослідженні посідає аналіз зовнішньої політики Канади, значення "м'якої сили" у зростанні ролі держави на міжнародній арені.

Серед статей, присвячених зовнішній політиці Канади і окремим аспектам канадсько-українських відносин, є також публікації О. Є. Белоколоса [10], І. Бочар [11; 12], О. П. Кучмій [13]. Сучасний стан українсько-канадських відносин висвітлюється в публікаціях М. В. Сідорова [14], М. Наливайка [15], П. П. Черника [16], Я. Коземчука [17], Н. Є. Конона та А. В. Скребнева [18]. Важливим джерелом інформації є сайт Міністерства оборони Канади, де періодично висвітлюється стан українсько-канадського військового співробітництва. Проте в наявних джерелах відсутня відповідь на запитання: у чому полягає особливість українсько-канадських відносин?

Особливе партнерство в міжнародних відносинах. Зазвичай залежно від збігу або розбіжності зовнішньополітичних інтересів країн можна виділити кілька рівнів двосторонніх та багатосторонніх відносин:

конфронтації, співіснування, співробітництва, партнерства, союзництва.

Відносини конфронтації характеризуються наявністю гострих антагоністичних протиріч між державами. Інтереси країн, що мають такі відносини, мають безкомпромисний непримиренний характер. При конфронтаційних відносинах країни-суб'єкти перебувають або у стані війни, або у стані, який визначається як воєнно-політична криза.

Відносини мирного співіснування характеризуються наявністю цілого комплексу протиріч між державами-суб'єктами, переважна більшість з яких не мають антагоністичного характеру. Відносини співробітництва викликають за наявності певних спільних інтересів між державами-суб'єктами в окремих сферах чи галузях, хоча при цьому не виключається наявність гострих протиріч між ними.

Відносини союзництва передбачають наявність досить жорстких зобов'язань перед іншими країнами-членами союзу щодо забезпечення їх національної безпеки й оборони. Необхідною умовою союзницьких відносин є наявність спільних керівних органів, рішення яких є обов'язковими до виконання кожною країною-членом союзу. Союзницькі відносини значно зміцнюють стан національної безпеки країни та її обороноздатність, але водночас вони суттєво обмежують можливість держави у прийнятті рішень та проведенні самостійної політики у сфері безпеки й оборони. Союзницькі відносини складаються не тільки в результаті збігу національних інтересів у сфері безпеки й оборони, а й за наявності спільного противника або спільної військової загрози. Саме останні чинники є інтеграторами альянсу і укладення союзницьких міждержавних відносин.

Слід зазначити, що в різні історичні періоди перевага в системі міжнародних відносин надавалась тому чи іншому рівню відносин. Так, за часів холодної війни, у період правління в Радянському Союзі Микити Хрущова, між СРСР і США домінував конфронтаційний тип відносин, який потім змінився на політику мирного співіснування, проголошену Леонідом Брежнєвим.

Із закінченням холодної війни домінуючими серед країн Центральної та Східної Європи відносинами із США стали відносини партнерства та союзництва. Такі відносини були здебільшого спричинені крахом біполярного світу та переходом до однополярної системи міжнародної безпеки, хоча цей процес не виключав появу нових протиріч між країнами, які задекларували свою схильність до партнерських воєнно-політичних відносин із провідними країнами світу. Отже, самі відносини партнерства між країнами набули різнорівневого характеру.

Відносини партнерства характеризуються відсутністю суттєвих протиріч між державами та наявністю обопільної зацікавленості у взаємовигідній співпраці в різних галузях національної безпеки й оборони. Партнерство передбачає наявність спільної проблеми та спільного підходу до її розв'язання. Воно також обумовлює бачення спільних шляхів реалізації національних інтересів країн-партнерів та узгодженість позицій і дій щодо розв'язання певних спільних проблем. Водночас при відносинах партнерства країна-партнер залишає за собою право вести самостійну політику і мати самостійну позицію, яка може відрізнитись чи мати суттєві розбіжності з позицією її партнера. Відносини партнерства не передбачають створення спільних органів та жорсткої координації дій [19].

Що стосується України, то можна визначити три рівні її партнерських відносин з іншими країнами. До них належать: рівень партнерських відносин, рівень особливого партнерства та рівень стратегічного партнерства. Згідно з офіційними деклараціями Україна має рівень відносин особливого партнерства з Канадою, Грузією та Північноатлантичним альянсом. Про намір розвивати відносини між собою як дружні держави на засадах особливого партнерства було заявлено в спільній Декларації про особливе партнерство між Україною і Канадою 31 березня 1994 року. Намір сторін розвивати особливе партнерство записаний також у Хартії про особливе партнерство між Україною і Північноатлантичним альянсом, укладеній у липні 1997 року.

Термін "особливе" щодо партнерства, очевидно, акцентує увагу на певних специфічних рисах, що характеризують відносини між партнерами такого рівня. Що стосується українсько-канадських відносин, то як специфічні обставини можна виділити деякі історичні та демографічні чинники, пов'язані з наявністю в Канаді досить впливової української діаспори. Завдяки таким зв'язкам Україна має підстави розглядати Канаду як "патрона", який би міг лобювати її інтереси у європейських справах. Особливість відносин України із Грузією визначається передусім пострадянським контекстом і намірами долучитись до європейських інтеграційних процесів.

Чинники формування особливого партнерства між Канадою та Україною. Канада посідає особливе місце в українській зовнішній політиці, адже Україна пов'язана з Канадою багатьма чинниками, які обумовлюють спільність стратегічних інтересів обох країн, насамперед у гуманітарній, політичній та безпековій сферах. Усе це вказує на подібність багатьох трендів, властивих як для розвитку Канади, так і України. Подібність цю можна помітити в історії розвитку двох країн.

Історична спадщина цих країн цікава тим, що обидві країни досить тривалий історичний період перебували у внутрішньосистемних асиметричних відносинах імперського типу. Україну і Канаду споріднює їхнє колоніальне минуле. Канада як країна постала в результаті колонізації території Північної Америки двома конкуруючими європейськими націями: французькою і англосаксонською [20]. У результаті тривалої боротьби за володіння цією територією Канада опинилась у складі Британської

імперії. Канада була колонією Британії, але ця колонія була заселена її ж британськими підданими англосаксами, які власне репрезентували спільну з метрополією мову, культуру, ментальність і традиції. Іншу частину канадського суспільства становили нащадки французьких колонізаторів, які були представниками іншої нації. У культурному та ментальному сенсі вони не були інкорпоровані в британське середовище [21]. Вони більшою мірою відчували на собі вади колоніального статусу Канади порівняно з англосаксами, які сприймали владу британської корони в Канаді як власну.

До цього часу англомовні громадяни Канади розглядали британську колоніальну спадщину як явище позитивне і прогресивне, явище, яке сформувало міцні історичні корені канадського суспільства. Політична система Канади та зовнішня політика країни до цього часу перебуває під сильним впливом британських традицій, що проявляється в рисах політичної системи країни, починаючи з державної атрибутики й закінчуючи призначенням генерал-губернатора Канади британською королевою. З іншого боку, така єдність породжувала ліберальне ставлення метрополії до своєї колонії, заселеної її співвітчизниками. Метрополія вважала канадське суспільство своїм. Відмінність полягла тільки в тому, що воно мешкало на території, відділеній від Британії Атлантичним океаном.

Британії не було потреби знищувати національну тканину канадського суспільства тому, що вона була єдина з британцями – англосаксонська. В історичній пам'яті англосаксонського суспільства Канади залишається глибоке уявлення про Велику Британію як свою далеку історичну та етнічну батьківщину. Таке позитивне сприйняття свого колоніального минулого служить для Канади могутнім зовнішнім якорем, який дозволяє утримувати її свою ідентичність та державну незалежність, уникати перспективи бути повністю втягнутою в орбіту інтересів США.

Україна, як і Канада, теж була колонією двох імперій. Її західна частина свого часу належала до Австро-Угорської імперії, східна – до Російської імперії. Як Франція в Канаді, так і Австро-Угорщина в Україні володарювали нетривалий час. До того ж Австро-Угорська імперія проводила досить ліберальну політику щодо національної культури народів, над якими вона панувала. У таких умовах процес самоусвідомлення нації відбувався досить швидко і безкровно. У результаті народи, що населяли Центральну Європу, перетворились на самодостатні нації.

Населення Західної України, перебуваючи в таких історичних умовах, теж дійшло самоусвідомлення себе як української нації. Східна частина України, яка увійшла до складу Російської імперії, була в суттєво відмінних від західної частини умовах. Умови ці визначались особливостями імперського розвитку російського суспільства та російської державності. Примат великодержавності над національною самоідентичністю був головною особливістю формування російської нації. Така парадигма розвитку Росії становила певне соціальне, українське несприятливе підґрунтя для формування української нації, будівництва суверенної держави та реалізації зовнішньої політики незалежної України.

Інший важливий чинник, який поєднує інтереси двох країн – українська діаспора в Канаді. Українська громада в Канаді є однією з найбільш потужних, організованих і активних. Підтвердженням цьому є їхня помітна роль у політичному та культурному житті Канади. Українці неодноразово обирались мерами Едмонтона і Вінніпега, міст найбільш компактного проживання української громади. Близько 100 українців обирались у про-

вінційні законодавчі органи, майже 30 – були членами федерального парламенту, 5 – сенаторами, 10 із них призначались міністрами, включно із сучасним міністром закордонних справ Канади Христею Фріланд, а пан Р. Дж. Гнатишин був обраний генерал-губернатором Канади. Таке високе представництво у структурах канадської влади не в останню чергу сприяло тому, що Канада 2 грудня 1991 року першою із закордонних держав визнала незалежність України і започаткувала з нею найбільш тісні двосторонні стосунки порівняно з іншими країнами Західного світу.

Однією із ключових сфер українсько-канадських відносин стало співробітництво в безпековій сфері, адже Канада та Україна зацікавлені у зміцненні як міжнародної, так і національної безпеки. Таке співробітництво розвивається як у рамках НАТО, членом якого є Канада, так і на двосторонньому рівні. Його стратегічна важливість підкріплюється ґрунтовною договірно-правовою базою, на якій будуються двосторонні стосунки як у політичній, так і безпековій сфері.

Договірно-правова база українсько-канадського особливого партнерства. Основоположним документом, який зафіксував принципи взаємовідносин двох країн, стала Декларація про відносини між Україною та Канадою, підписана Міністром закордонних справ України А. Зленко та Міністром закордонних справ Канади Барбарою Мак Дугал в Оттаві під час візиту української делегації на чолі з Головою Верховної Ради України Л. Кравчуком до Канади 22 вересня 1991 року. У цьому першому для українсько-канадських відносин міжнародному документі зазначено, що сторони враховують історичні зв'язки між народами України і Канади, "бажаючи розвивати і поглиблювати контакти на всіх рівнях і заохочувати обміни в галузях політики, науки, техніки, освіти і спорту, а також у інших сферах проголошують, що у визначенні характеру і форми майбутніх відносин між Україною і Канадою вони поважатимуть вільно та демократично висловлений вибір народу України і керуватимуться принципами міжнародного права [22].

Подальший розвиток ці основоположні принципи взаємовідносин знайшли в таких документах, як Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою, підписана у Києві 31 березня 1994 року, а також Спільна Декларація про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою, підписана у Києві 5 грудня 2001 року [23]. Крім того, розвиток відносин між двома країнами в основних сферах та галузях двостороннього співробітництва регулюється 45 міжурядовими та міжвідомчими документами.

Важливість Спільної декларації про особливе партнерство між Україною та Канадою полягала в тому, що в ній визначались засади особливого партнерства як більш високого рівня взаємовідносин, ніж звичайне співробітництво. У рамках відносин особливого партнерства сторони зобов'язались проводити двосторонні та багатосторонні консультації з найважливіших питань міжнародних відносин, що стосуються інтересів обох сторін; послідовно створювати і практично реалізовувати ефективну договірно-правову базу для розширення двосторонніх відносин та найсприятливіші умови для прискорення розвитку контактів у всіх відповідних галузях, особливо у галузях політики, економіки, безпеки, науки, культури та охорони навколишнього середовища на основі принципів взаємної вигоди. У Спільній декларації були визначені шляхи реалізації принципів особливого партнерства у сфері національної та міжнародної безпеки. Зокрема, сторони зобов'язались: співпрацювати в галузі превентивної дипломатії в рамках діяльності Організації Об'єднаних Націй, Наради з безпеки

і співробітництва у Європі та її Форуму, співробітництва з питань безпеки, а також у рамках програми НАТО "Партнерство заради миру"; підтримувати міжнародні зусилля, спрямовані на припинення гонки озброєнь і досягнення ядерного роззброєння України під ефективним міжнародним наглядом і контролем; утримуватись (без застереження стосовно їхніх договірних зобов'язань) від надання допомоги третій стороні, що бере участь в конфлікті з іншою стороною-учасницею Декларації; підтримувати надання Україні гарантій забезпечення її національної безпеки, які мають бути надані ядерними державами у формі багатостороннього документа і набути чинності після приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї як без'ядерної держави; розглядати процес регіонального співробітництва як гарантію стабільності у Європі без сфер впливу і виступати за збереження і поглиблення рівноправного співробітництва з усіма країнами регіону, що відповідає принципам і положенням Статуту Організації Об'єднаних Націй та Хельсінкського заключного акту; визнавати позитивну міжнародну функцію, яку вони виконують через свою участь у силах ООН із підтримання миру та місія превентивної дипломатії НБСС, продовжувати співробітничати в посиленні ефективності їхніх заходів у цій галузі; розвивати співробітництво в галузі захисту і поліпшення стану навколишнього природного середовища, запобігання трансграничним забрудненням, зменшенню і ліквідації наслідків промислових аварій та стихійних лих; продовжувати співробітництво в подоланні наслідків Чорнобильської катастрофи та в поліпшенні рівня безпеки ядерних реакторів в Україні з метою недопущення подібних аварій у майбутньому [24].

Таким чином, у Декларації були визначені чотири ключові напрями взаємовідносин між Україною та Канадою в рамках особливого партнерства з найбільш актуальних проблем міжнародної та національної безпеки, характерних для першого десятиліття після закінчення холодної війни. Насамперед це підтримання постбіполярного миру та стабільності у Європі без поділу на сфери впливу, скорочення звичайних і ядерних озброєнь та досягнення ядерного роззброєння України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи та поліпшення рівня безпеки ядерних реакторів в Україні, захист і покращення стану навколишнього природного середовища. Слід зазначити, що ці чотири напрями послідовно втілюються обома країнами й досі.

Особливе партнерство заради зміцнення міжнародної безпеки. Початок XXI століття позначився новими викликами глобальній та регіональній безпеці, головним серед яких став міжнародний тероризм як одна із форм глобального асиметричного конфлікту. Іншими викликами залишались нестабільність, спровокована локальними і регіональними конфліктами, та антигуманний характер застосування окремих видів озброєнь. Це викликало потребу в модифікації співпраці України та Канади в рамках особливого партнерства. Відповіддю на цю потребу стала Спільна декларація про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою.

У цій модифікованій Декларації сторони визначили основні заходи із протидії новим викликам міжнародній безпеці. Серед них: започаткування регулярних консультацій з питань міжнародної безпеки між Міністерством закордонних справ України і Департаментом закордонних справ та міжнародної торгівлі Канади; імплементація у повному обсязі 12 конвенцій та протоколів ООН, що регулюють питання боротьби з тероризмом, і посилення координації зусиль на двосторонньому та багатосторонньому рівнях стосовно ініціатив, спрямованих

на боротьбу з міжнародним тероризмом, який тісно пов'язаний із міжнародною організованою злочинністю, незаконним обігом наркотиків, "відмиванням" доходів, отриманих злочинним шляхом, незаконною торгівлею зброєю та переміщенням ядерних, хімічних, біологічних та інших потенційно небезпечних матеріалів.

Щодо ліквідації окремих видів озброєння, дія яких має антигуманний характер, сторони зобов'язались продовжувати активне співробітництво в імplementації зобов'язань за Оттавською конвенцією, Рамковою домовленістю між Урядом Канади та Кабінетом міністрів України щодо знищення протипіхотних мін в Україні та Меморандуму про взаєморозуміння між Кабінетом Міністрів України та НАТО з матеріально-технічного забезпечення і працювати в напрямі якнайшвидшої ратифікації Оттавської конвенції.

Співробітництво у сфері миротворчої діяльності та превентивної дипломатії в рамках Організації Об'єднаних Націй, Організації з безпеки та співробітництва у Європі, а також у рамках Хартії про особливе партнерство між Україною і НАТО та програми "Партнерство заради миру" також залишилось провідним напрямом особливого партнерства між Україною і Канадою [25].

Велике значення для розвитку українсько-канадських відносин у наступні роки мав також перший державний візит до Канади Президента України Леоніда Кучми 23-27 жовтня 1994 року, у ході якого була підписана Угода про дружбу і співробітництво між Україною і Канадою. Стаття 12 цієї Угоди визначає спільні заходи у військовій галузі. Зокрема, вона передбачає регулярні обміни досвідом та інформацією про військові доктрини України і Канади та інші питання, що становитимуть інтерес для військових, на основі окремих угод та домовленостей, які будуть укладені між ними [26].

Помаранчева Революція визначила нову якість українсько-канадських відносин у сфері безпеки, обумовлену курсом України на членство в НАТО, до якого належить Канада. У цьому контексті Канада взяла на себе роль промотора євроатлантичної інтеграції України та її "адвоката" в НАТО. Особливо важливою виявилась підтримка Канади в найскладніші періоди, коли Україні на Бухарестському саміті НАТО (2008) було відмовлено в "Плані дій щодо членства в Альянсі". Зокрема, під час цього Бухарестського саміту НАТО Прем'єр-міністр Канади С. Гарпер заявив, що своїми діями як усередині країни, так і за кордоном Україна довела, що вона поділяє цінності НАТО. Він також запевнив, що Канада робитиме все для реалізації прагнень України досягти більшої свободи, демократії та добробуту, у той час коли вона продовжуватиме робити прогрес у просуванні демократичних реформ та досягненні відкритості економіки. Напередодні саміту Канада стала одним із співавторів листа-звернення ряду країн НАТО до своїх партнерів із закликом підтримати приєднання України до "Плану дій щодо членства в НАТО" [27].

Коли ж Україні та Грузії на цьому саміті було відмовлено в "Плані дій щодо членства в НАТО", українська та канадська сторони підписали в Нью-Йорку у 2009 році надзвичайно важливий документ із підтримки євроатлантичного курсу України, спрямованого на набуття її членства в НАТО, під назвою "Пріоритети українсько-канадських відносин (Дорожня карта)". Основний зміст цього документа стосується участі України та Канади у зміцненні євроатлантичної безпеки та співробітництва обох країн в оборонній сфері. Зокрема, у розділі "Євроатлантична безпека" дається висока оцінка послідовній підтримці Канадою євроатлантичних прагнень України. "Канада підтримує бажання України приєднатися до НАТО і працюватиме з Україною та союзниками

з НАТО, щоб втілити ці прагнення в життя. Україна та Канада вітають підтверджене на саміті НАТО у Страсбурзі/Келі положення про те, що Україна буде членом НАТО. Україна та Канада мають намір тісно співпрацювати в рамках реалізації Річних національних програм щодо набуття Україною членства в НАТО" [28].

Україна і Канада підтримують доповнення Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО, які б відображали центральну роль Комісії Україна-НАТО у контролі над розпочатим у Бухаресті процесом поглиблення політичного діалогу між Україною та НАТО, а також підтримці зусиль України у просуванні політичних, економічних та оборонних реформ на шляху до членства в НАТО. Україна в цьому документі підтверджує свій рішучий намір проводити ефективну інформаційно-роз'яснювальну кампанію з метою підвищення обізнаності про співпрацю України з НАТО та мандат НАТО і очікує на підтримку таких зусиль з боку Канади. Канада вітатиме збільшення зусиль із проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з цих питань. Свої зобов'язання в цьому контексті Канада реалізує як контактна країна у відносинах між Україною і НАТО, яка підтримує діяльність Альянсу в галузі партнерства та публічної дипломатії в країнах-партнерах. Такого статусу вона набула у 2019 році. Україна і Канада відзначають важливість ефективного впровадження Річної національної програми України як важливого засобу для набуття членства в НАТО.

У "Пріоритетах українсько-канадських відносин" Україна та Канада зобов'язались продовжувати свою співпрацю в міжнародних миротворчих операціях. Канада вітає внесок України у справу безпеки та особливо відзначає направлення Україною військового персоналу до складу Міжнародних сил сприяння безпеці у Афганістані. У підсумковій частині цього документа Україна та Канада зобов'язались і надалі захищати спільні цінності євроатлантичної спільноти, зміцнювати мир та безпеку в регіоні та світі.

Що стосується співробітництва двох країн в оборонній сфері, то воно також переважно було підпорядковано участі в міжнародних миротворчих операціях під проводом НАТО. Відповідно до "Пріоритетів українсько-канадських відносин" Україна та Канада продовжуватимуть роботу з метою укладення домовленостей щодо співпраці в галузі транспортної авіації. Україна та Канада підтверджують їхнє прагнення продовжувати практику проведення військово-політичних консультацій. Україна вітає залучення Канади до використання Міжнародного миротворчого центру на Яворівському загально-військовому полігоні в Україні та цінує активне залучення Канади до реформування Збройних Сил України (ЗСУ), зокрема шляхом реалізації Програми допомоги у військовій освіті (MTAP), і вітатиме залучення Канади до забезпечення функціонування Центру підготовки офіцерів для багатонаціональних штабів Національної академії оборони України [28].

У сфері міжнародної безпеки Україна та Канада зобов'язались продовжувати ті чотири напрями розвитку партнерства, які були закладені в попередніх деклараціях про особливе партнерство. Так, Україна та Канада погодилися і надалі співпрацювати на двосторонньому та багатосторонньому рівнях у справі протидії міжнародному тероризму та його фінансуванню, а також міжнародній організованій злочинності, включаючи торгівлю людьми, піратство, незаконний обіг зброї та наркотиків і корупцію.

У плані нерозповсюдження ядерної зброї Україна та Канада продовжуватимуть протидіяти незаконному розповсюдженню матеріалів і технологій, що можуть вико-

ристовуватись у цілях створення зброї масового знищення, шляхом дотримання міжнародних стандартів нерозповсюдження та ефективного застосування і посилення експортного контролю. Із цією метою вони також продовжать активну співпрацю в рамках режимів експортного контролю та відповідних міжнародних форумів.

Також обидві країни продовжать плідну співпрацю в рамках ініціативи групи G-8 "Глобальне партнерство проти розповсюдження зброї та матеріалів масового знищення" з метою надання реального внеску до справи попередження розповсюдження зброї та матеріалів, які можуть бути використані для виготовлення зброї масового знищення. Канада підтвердила в цьому документі свої зобов'язання щодо подальшої співпраці з питань ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та перетворення об'єкта "Укриття" на місце, що є безпечним для людей і навколишнього середовища.

Україна і Канада підтверджують співпрацю з імплементації існуючих міжнародних домовленостей у сфері контролю над озброєннями. Обидві країни шукатимуть можливості для взаємного обміну інформацією щодо відповідної політики та практики [29]. Для Канади суверенна та незалежна Україна залишається важливим контрибутором у регіональну та євроатлантичну безпеку. Канада поновлює свою беззастережну підтримку територіальній цілісності України. Дотримуючись духу і букви Спільної декларації про особливе партнерство, під час загострення кримської кризи у 1994 році міністр закордонних справ Канади Андре Уеллета направив українському зовнішньополітичному відомству офіційного листа, у якому від імені уряду Канади висловлювалася підтримка незалежності України, її суверенітету і територіальній цілісності. Уряд Канади, наголошувалося в листі, неодноразово підкреслював свою прихильність до України: "стабільна і безпечна Україна є суттєвою складовою частиною європейської стабільності і ключовим фактором світової безпеки" [30].

Однією з найбільш важливих сфер українсько-канадського особливого партнерства є взаємодія у справах науки і високих технологій. Українсько-канадське співробітництво у сфері науки і технологій має значний потенціал для розвитку. Україна передусім зацікавлена у залученні канадських енергозберігаючих технологій, передусім в енергетичну сферу, у т. ч. технології важководневого водо-водяного ядерного реактора виробництва Канади (КАНДУ), яка дозволяє використовувати для палива незбагачений уран, а також відходи палива існуючих в Україні реакторів.

Іншим перспективним напрямом розвитку співробітництва є аерокосмічна галузь. Значного поступу в цьому надав українсько-канадський аерокосмічний форум, що відбувся у вересні 2009 року в Україні, у якому взяли участь близько 50 українських компаній та більше 10 провідних канадських компаній. Свідченням такого поступу стало надання Корпорацією розвитку експорту Канади (EDC) 254 мільйонів доларів канадської компанії "Мак Дональд, Деттвілер та Асошіейтс Лтд." (MDA) для фінансування створення повномасштабної комунікаційної супутникової системи для Національного космічного агентства України (NSAU).

Участь EDC у цьому захоплюючому міжнародному проєкті допомогла компанії MDA, одній з найкращих високотехнічних компаній Канади, забезпечити цю переможну угоду. Підтримка EDC не тільки важлива для компанії MDA, але також створює нові можливості постачання для інших провідних канадських компаній, коли вони виходять на ринки, що розвиваються.

Як основний підрядник компанія MDA буде будувати та запускати геостационарний супутник зв'язку і має забезпечити два центри супутникового контролю, а та-

кож іншу супровідну наземну інфраструктуру. Супутник зв'язку буде підтримувати прямі телевізійні трансляції та доступ до швидкісного Інтернету для населення України та прилеглих регіонів. Пан Дон Осборн, віцепрезидент компанії MDA, який відповідає за цю угоду, зазначив, що це друга велика перемога для MDA у співдружності незалежних держав; ця можливість є особливою захоплюючою, тому що вона поєднала кращі канадські інформаційні рішення та фінансування EDC для задоволення потреб NSAU.

Компанія MDA володіє провідними інформаційними технологіями, які здатні обробляти велику кількість інформації, надавати важливу інформацію, поліпшувати процес прийняття рішень та оперативне виконання в ділових та урядових організаціях світу. Компанія MDA, зосереджуючись на ринках та клієнтах із сильним діловим потенціалом, постачає широкий спектр інформаційних рішень, від комплексних операційних систем до інформаційних послуг на замовлення та електронної інформаційної продукції. Компанія MDA користується послугами більш ніж 3200 працівників у Сполучених Штатах, Великобританії та Канаді. Акції компанії на біржі в Торонто мають символ TSX:MDA.

EDC є канадським експортним кредитним агентством, що пропонує інноваційні комерційні рішення, щоб допомогти канадським експортерам та інвесторам вести міжнародний бізнес. Кожний рік знаннями та партнерством EDC користуються більш ніж 8300 канадських компаній та їх покупці на 200 ринках в усьому світі. EDC – фінансово стабільна корпорація, визнаний лідер у складанні фінансових звітів та економічних аналізів; вона посідає місце серед перших 100 канадських роботодавців протягом останніх дев'яти років [31].

Висновок. Особливість українсько-канадського партнерства обумовлюється багатьма подібними трендами розвитку України та Канади, на відміну від відносин з іншими країнами. Дослідження особливих українсько-канадських відносин показує, що, незважаючи на зміну урядів і глобальні трансформації міжнародного середовища, саме Канада була і залишається найбільш надійним і послідовним партнером України в підтримці її державного суверенітету, територіальній цілісності, безпеки, демократії, економічного розвитку і процвітання. Ключовою сферою українсько-канадських відносин у рамках особливого партнерства стало співробітництво в безпековій сфері та галузі високих технологій.

На завершення важливо звернути увагу на вивчення досвіду зовнішньої політики Канади у відносинах з більш впливовими партнерами, наприклад США. Цей досвід може бути взятий на озброєння і Україною. Зокрема, дуже корисним у цьому аспекті може стати канадський досвід підтримки та заохочення національного культурного виробника. Необхідно чітко окреслити правила визначення українського змісту аудіовізуальної та друкованої продукції, регулюючи квоти такого змісту, а також надаючи державну підтримку чи податкові пільги виробникам національного продукту. Важливим є також контроль за часткою участі іноземного капіталу в культурних сферах економіки. Такі заходи сприятимуть формуванню справді національного інформаційного простору країни, у межах якого транслюватимуться спільні цінності, погляди та інтереси, які зміцнюють українську національну ідентичність [31].

Важливими стратегіями на мультилатеральному рівні є диверсифікація зовнішньополітичних та економічних зв'язків, а також нарощування країною "м'якої" сили. Суттєво доповнити багатосторонні зусилля України можуть такі білатеральні стратегії мінімізації асиметрії, як зміцнення внутрішньої єдності та вдале використання стратегічного розташування [32].

Список використаних джерел:

1. Богатирець В. В. Канадська багатокультурність: політичний до-свід і суспільна практика (національний і глобальний виміри): дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / Валентина Вікторівна Богатирець. – Черні-вці, 2007.
2. Запаранюк В. В. Партійно-політична система сучасної Канади: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Віталій Васильович Запаранюк. – Чернівці, 2009.
3. Катеринчук П. М. Еволюція канадського федералізму та про-блема Квебека (80-ті – 90-ті рр. XX ст.): дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Павло Миколайович Катеринчук. – Чернівці, 2002.
4. Кононенко С. В. Центральна і Східна Європа в системі сучас-ної зовнішньої політики Канади: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / Сергій Володимирович Кононенко. – К., 1996.
5. Осташ Н. І. Асиметрія канадсько-американських відносин у постбіполярному світі: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / Наталія Ігорівна Осташ. – К., 2010.
6. Ноголь А. В. Участь Канади у миротворчій діяльності ООН: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / Анна В'ячеславівна Ноголь. – Черні-вці, 2017.
7. Черченко І. Л. Конституційно-правовий механізм зовнішніх від-носин Канади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Ігор Леонідович Черченко. – К., 2004.
8. Асиметрія міжнародних відносин / Г. М. Перепелиця, О. В. Заремба, П. Д'аньєрі та ін.; під ред. Г. М. Перепелиці, О. М. Суб-тельного. – К.: Видав. дім "Стилос", 2005.
9. Лещенко Л. О. Канада – наш сусід і партнер / Л. О. Лещенко. – К.: Т-во "Знання" УРСР, 1990. – Сер. 4 "Світ сьогодні". – № 10.
10. Белоколось О. Є. Україна – Канада: особливе партнерство у динамічному світі // Дзеркало тижня. – 2017, 30 червня.
11. Бочар І. Нормативно-правове забезпечення зовнішньої політи-ки Канади / І. Бочар // Політологічний вісник. – 2008. – Вип. 33. – С. 249-263.
12. Бочар І. Регіональне співробітництво Канади / І. Бочар // Нова парадигма. – 2008. – Вип. 14. – С. 50-56.
13. Кучмії О. П. Стратегія мультикультуралізму у внутрішній та зо-внішній політиці Канади / О. П. Кучмії // Актуальні проблеми міжнарод-них відносин. – 2008. – Вип. 77, Ч. І. – С. 55-64.
14. Сідоров М. В. Перспективи українсько-канадських відносин в контексті підписання Угоди про вільну торгівлю CUFTA / М. В. Сідоров // Бізнес Інформ. – 2017. – № 3. – С. 84-90.
15. Наливайко М. Україна-Канада: що змінилося за два роки Трюдо? [Електронний ресурс] / М. Наливайко. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2331038-ukrainakanada-so-zminilos-za-dva-roki-trudo.html>.
16. Черник П. П. Україна-Канада: стан та перспективи сучасних мі-ждержавних взаємин / П. П. Черник // Гілея. – 2014. – Вип. 82. – С. 453-458. – Сер. "Політичні науки".
17. Коземчук Я. Українсько-канадські взаємини в 1991-2001 роках / Я. Коземчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://newright.primordial.org.ua/canada.htm>.
18. Конон Н. Є. Українсько-канадські відносини: сучасний стан та перспективи розвитку / Н. Є. Конон, А. В. Скребнева // Грані. – 2016. – № 2 (130). – С. 27-32.
19. Перепелиця Г. М. Проблеми визначення воєнно-політичного курсу України / Г. М. Перепелиця // Воєнна безпека України на межі тисячоліть; за ред. Г. М. Перепелиці. – К., 2002. – С. 122.
20. Scott W. See. The History of Canada / See W. Scott. – Westport; Connecticut; London: Greenwood Press, 2001. – P. 33-76.
21. Scott W. See. The History of Canada / See W. Scott. – Westport; Connecticut; London: Greenwood Press, 2001. – P. 33-35.
22. Декларація про відносини між Україною і Канадою, 22 вересня 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_028.
23. Спільна Декларація про подальший розвиток відносин особли-вого партнерства між Україною і Канадою, 5 грудня 2001 р. [Електрон-ний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.infoukes.com/ukremb/jointdeclar-u.shtml>.
24. Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою, 31 березня 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002.
25. Угода про дружбу і співробітництво між Україною і Канадою (ратифіковано Законом № 66/95-ВР від 15.02.95) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_001.
26. Міжнародно-правові аспекти співробітництва України та Кана-ди на сучасному етапі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://otherreferats.allbest.ru/international/00403324_0.html.
27. Пріоритети українсько-канадських відносин (Дорожня карта), 24 вересня 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.canadainternational.gc.ca/ukraine/bilateral_relations_bilaterales/canada_ukraine.aspx?lang=ukr.
28. Конон Н. Є. Українсько-канадські відносини: сучасний стан та перспективи розвитку / Н. Є. Конон, А. В. Скребнева // Грані. – 2016. – № 2(130). – С. 28.
29. Корпорація розвитку експорту Канади фінансує супутникову систему для України, створену в Канаді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/science/303389-kanada-vidilila-254-mln-dol-na-suputnikoviy-zvyazok-v-ukrajini.html>.
30. Осташ Н. І. Асиметрія канадсько-американських відносин у постбіполярному світі: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / Наталія Ігорівна Осташ. – К., 2010. – С. 10, 157.

Надійшла до редколегії 08.12.19

H. Perepelytsya, Dr. of Political Science, Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

UKRAINE – CANADA: ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF SPECIAL PARTNERSHIP

The article analyzes the process of formation and development of a special partnership between Ukraine and Canada. Canada was the first country to establish a "special" partnership. What is this "feature" in contrast to the concept of "difference"? Obviously, this feature is due to many similar trends in the development of Ukraine and Canada, in contrast to relations with other countries. The peculiarity of the Ukrainian-Canadian relations lies in the fact that the Ukrainian diaspora in Canada plays a large role in their development.

A study of these special Ukrainian-Canadian relations shows that despite the change of governments and global transformations of the international environment, Canada was and remains the most reliable and consistent partner of Ukraine in supporting its state sovereignty, territorial integrity, security, democracy, economic development and prosperity.

Keywords: special partnership, Ukrainian-Canadian relations, Ukraine, Canada.

Г. Перепелиця, д-р політ. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

УКРАИНА – КАНАДА: СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ОСОБОГО ПАРТНЕРСТВА

Проанализирован процесс становления и развития особого партнерства между Украиной и Канадой. Канада стала первой страной, с которой были установлены отношения особого партнерства. Особенность украинско-канадских отношений обусловливается многими схожими трендами в развитии Украины и Канады, а также в том, что в развитии их большую роль играет украинская диаспора в Канаде. Исследование этих особых отношений показывает, что, несмотря на смену правительств и глобальные трансформации международной среды, именно Канада была и остается самым надежным и последовательным партнером Украины в поддержке ее государственного суверенитета, территориальной целостности, безопасности, демократии, экономического развития и процветания.

Ключевые слова: особое партнерство, украинско-канадские отношения, Украина, Канада.